

Pd. 88

Philos. C. 104.

ΣΥΝΘΕΩ!

DISPUTATIO ETHICA
PRUDENTIA,
De

Quam
JEHOVA CLEMENTER ANNUENTE
CONSENSU

Amplissimi Senatus Philosophici in Celeberrimâ Salanâ
Sub PRÆSIDIO

Viri Præcellentis nec non Præclarissimi

DN. M. JOHANNIS CHRISTO-
PHORI HUNDESHAGEN / Amplissimæ Fa-
cultatis Philosophicæ Adjuncti meritissimi,

DN. PATRONI AC PRÆCEPTORIS OMNI
HONORE ÆTERNUM PROSECVENDI

Publicæ disquisitioni subjicit

JOHANNES TOBIAS Sm. Hoff /
Idsteinianus.

Ad d. Septembris.

In Acroateriō Philosophicō.

JENÆ,

Typis GEORGII SENGENVY ALDI,
ANNO M. D.C.LXVII.

12

400

DISPUTATIO ETHICA De PRUDENTIA,

§. I.

Nquirentibus in Prudentiam occurrunt diversa membra consideranda, tūm nominis explicatio, tūm essentiae evolutio, tūm ejus in partes distributio. Singularum partium perlustratio, tūm extreborum positio, quæ membra singula paucis enucleabimus.

§. 2.

Nominis explicationem præmittimus, quod unde originem ducat, operæ pretium est, cognoscere. προσδιδάσκειν δὲι εξετάζειν τὰ ὀνόματα. In hâc autem nominis explicatione tria se offerunt: 1.) *Etymologia*, 2.) *Homonymia*, 3.) *Synonymia*.

§. 3.

Ad *Etymologiam* quod attinet, *Prudentia* optimè deducitur à *Prudencie*, hic autem à *providendo & prævidendo*, quod *vir prudens* non quod ante pedes modo est, videat, sed etiam quæ futura sunt, prospiciat, Terent. in Adelph. act. 3. sc. 3. Assentit huic deductioni *Cicero*, cùm inquit: à *providendo* *Prudentia* est appellata, libr. 1. de leg. it *prudentes* possumus dicere *providentes*, Libr. 1. de Divin. A quo D. Thomas non abeterrat secund. Secund. quæst. 49. artic. 6. *Prudentia nomen sumit à prævidentiâ*, sicut à *principaliori* ejus parte. Huic ergò non minus autoritati, quam rationi insistentes rejicimus illos, qui *Prudentiam* à Græco Φρέδων, quod ex Φρέδω fluit, unde Φρέδω,

A

Præ-

Prudentia, derivant. Hæc enim derivatio licet rei conveniat, ad nomen tamen & ejus scriptionem nimirum quadrat. Alii Prudentem quasi porrò, i.e. procul videntem dici existimant. Grecus Prudentia dicitur Φρόνσις ἡνὸς τῆς Φύσεως à mente & intellectu, quia mentis vel maximum ornamentum, vel tutissimum adversus quosvis foras & novicantis insultus est munimentum: hinc & φροντίς ψυχῆς dicitur. Ebreis venit nomine פָּנָס à radice פְּנַס intelligere, itidem ab intellectu, in quo residet, quemque perficit & exornat. Dicitur iisdem etiam שְׁבֵל secundatum fuit, fortean hoc nomine, quia res prudenter cœptæ feliciter succedunt. Et hæc de notatione Prudentie, nunc ad Homonymiam procedamus necesse est.

§. 4.

Hæc autem latissimè patet. 1.) enim vox Prudentie accipitur pro omnium scientiarum complexu, ita ut ambitu suo & Metaphysicam & Physicam complectatur, i. Met. II. η τοῦ ἀνθρώπου Φρόνσις ἡρῷος ζητεῖται, hujusmodi Prudentia quæri recepta est. 2.) pro peculiari disciplinâ, ut: si Ethica, si Politica dicatur Prudentia. 3.) pro Prudentia divinâ, quæ omnis imperfectionis expers est, solique Deo in gradu eminenti competit. 4.) pro naturali soleertiâ, sagacitate, & circumspectione quâ bruta animantia ea quoque faciunt, quæ vir prudens alias facere consuevit, e.g. apes singulari curâ & industria favum conficiant, Regisque ductum sequuntur; formicæ quasi ex providâ curâ astivis mensibus grana colligent, ne brumali tempore egere illas oporteat; cicomæ & kirundines & state Phœboque viciniore nobiscum habitant, at verò tristî appetente hyeme in terras alio sole calentes emigrant. Hinc Servator etiam Serpenum prudentiam, & Ebraeus Sapiens formicarum industriam ad imitationem nobis proponunt, Marc. 10 v. 16. Prov. 6 v. 6. Verum enim verò hæc minus propriè prudentia est, & umbras potius Prudentie, quam ipsa Prudentia dicenda venit. 5.) Prudentia usurpatur pro pruderiâ humana, quæ vel spe & semine, vel habitu & formâ prudentia dicitur. Spe & semine prudētes dicuntur pueri, cum per naturam insignem aliquando prudentiam minitantur. Cujus Prudentia Philosophus I. 6. Eth., c. 3. mentionem facit: ho-

mo, inquiens, arma tenet per innatam prudentiam, atque virtus
tem, quibus plurimum valet in contrarium uti. Prudentia habi-
tu formâ aut pro astutia & calliditate, aut pro prudentiâ propriè-
tate dicitur adhibetur. Illa prudentia hujus mundi dicitur; at verò
cum rectâ rationis & honestatis principiis aduersetur, à prudentie
veræ terminis profligatur. Nam quò quis est versutior & calli-
dior, eò est invisiō & suspectior, detractâ semel opinione veritatis,
Cicer, libr. 2. Offic. Hæc autem, quæ propriè habitualis est, est
principium cum recta ratione agendi ea, quæ homini bona sunt
& commoda. Et hæc ultima demum acceptio est hujus loci.

§. 5.

Synonymum Prudentia ferè nullum agnoscit. Nam li-
cet nonnulli dentur, qui prudentiam & sapientiam promiscuè
sumant, suamque sententiam Plautino calculo confirmare sat-
agant, cùm in *Truc.* act' 1. sc. 1. v. 60. dicitur: *Phronesis est sa-
pientia:* multi tamen non extremi census Philologi hunc ver-
sum vix tolerant, & eundem, quippe qui ex annotatione in tex-
tum irrepserit, ejiciendum esse censem, V. Joh. Grut. ad hunc
L. Et esto tandem, quod hæc voces interdum σοφία μάρτιος dicantur,
ista tamen σοφία jam pridem ex Philosophorum Scholis ex-
plosa fuit. Expressè enim in 6. *Nicom.* c. 7. hæc verba legimus:
Φανερός δ' ὁπις σοφία εἴη ή πολιτική, ή σοφία καὶ η ἀντί, i. e. ma-
nifestum autem est, quod civilis scil. doctrina (per quam intelli-
git prudentiam) & sapientia non sit eadem. Dicis: si Philoso-
phus per civilem scientiam intelligit prudentiam, inter se invi-
cem non different, sed erunt unum idemque. Resp, re ipsâ non
differunt, sed ratione distinguuntur, uti docet prælaudatus *A-
ristoteles* 6. *Ethic* c. 8. unus & idem, inquiens, est habitus, sed esse
non est idem. Hoc autem discernuntur, quod prudentia magis
suis inserviat commodis, Politica verò plus bonum publicum
intendat. Licet utrumque tandem in idem recidat, cùm u-
num idemque bonum sit unius hominis & totius civitatis, una
etiam & eadem felicitas, ut ostendit B. Hornej. in *Phil. Mor.*
l. 4. c. 3.

§. 6.

*Explicato nomine Prudentia, ad essentiam ejus indagan-
dam*

dam progredi nat. Sistitur, ea definitione, quæ exinde n̄c s̄tias
μερισμό. Stagariæ 2. post. c. 3. audit.

§. 7.

Definitur autem à diversis diversimodè. Nos cum præ-
laudato Stagariâ Lib. 6. Nic. c. 5. eandem sic definimus: Η
Φρόνος ἐστιν εὖλος ἀληθής μετὰ λόγου πεπτυχη̄, περὶ τὰ ἀνθρώ-
πων ἀγαθὰ καὶ κακά. Prudentia est habitus cum rectâ ratione
actius circa ea, quæ homini bona sunt & mala. Hanc defin.
paucis evolvemus.

§. 8.

Genus ergo constituimus *Habitum*, his induiti rationibus
(1.) quia prudentia est virtus. Sicut autem de virtute dicitar,
quod sit Habitus, ita de Prudentia idem affirmatur. Nam
quicquid affirmatur de genere universaliter, affirmatur etiam
de specie, quæ sub genere continetur. Atqui de virtute in ge-
nere affirmatur, quod sit Habitus, 2. Ethic. c. 6. E. (2.) quia est
virtus mentis. Jam verò Philosophus 2. Ethic. c. 4. tria sunt, ait,
in animo: πάθη, δύναμεις, εξεις. Horum ergo aliquid erit pru-
dentia. Non autem est πάθος sive affectus. (1.) affectus enim
cuique insunt à naturâ: prudentia non item, sed doctrinâ & expe-
rientialia comparatur. E. Prudentia non est affectus. (2.) πάθη nec
laudi nobis cedunt, nec vitio: propter prudentiam verò meremur
laudem. E. Major probatur. Non enim qui lxtatur, vel alio
quodam affectu cietur, statim inde laudatur, aut vituperatur.
Minor per se patet. Neque est δύναμις sive facultas. Facul-
tates enim itidem naturaliter nobis insunt; prudentia non item,
ut ostensum. E. (2.) propter facultatem nec boni dicimur, nec
laudamur, propter prudentiam verò dicimur boni & laudamur.
E. Relinquitur itaque, quod sit *habitum*, & quidem intellectualis.

§. 9.

Sed hīc objiciunt (1.) Prudentia non est in intellectu. E. non
est virtus intellectualis. Antecedens probant, quia quicquid
in intellectu residet, illud oblivione sepeliri potest. At verò Pru-
dentia per oblivionem deleris non potest, teste Aristotele libr. 6.
Ethic. c. 5. ή λόγη Φρόντεως in εἰς. E. prudentia non est virtus
intellectualis. At hoc Resp. negando antecedens, quod non
univer-

universaliter est verum. Nam notiones communes etiam sunt in intellectu, postquam homo adoleverit, quæ tamen & obli-
one sepeliri non posse videntur. Nec asluntio omni caret ex-
ceptione: siquidem prudentia cùm doctrinâ & experientiâ ac-
quiratur, quæ ex memoriâ nascuntur & oblivioni sunt obnoxiae,
utique & ipsa aliquo modo oblivioni tradi poterit.

§. 10.

(II.) Deinde Kekermannus negat, Prudentiam tantum esse virtutem intellectualē, sed ex parte, intellectualē, ex parte moralē esse contendit, quod videre est ex disp. illius XXI. que de Prudentiâ inscribitur, in quā sic procedit: Prudentia potest dici intellectualis ratione causa efficientis naturalis, quia, magis quodammodo pendet ab intellectu & iudicio; reliqua virtutes magie à dispositione voluntatis & affectuum. (2.) ratione subjecti; intel-
lectus nimirūm practici, quō proximè moveret voluntas ad agen-
dum secundum hanc virtutem. Moralē autem virtutem esse
dicimus, tūm ratione objecti, quia versantur circa sū regans, agi-
bilia, quæ magis sunt objecta voluntatis, quam intellectus. Tūm
ratione finis quia perficit voluntatem & appetitum: & quia etiam
ad bonum ordinatur, ut virum bonum efficiat. Hac ille. Unde
liquidò cognoscimus, quod ex Prudentiâ virtutem aliquam mix-
tam efficiat. Verūm Keckermannus errat, si Prudentiam ideo
Moralē dicit, quod cum virtute morali idem objectum habet.
Nulla enim est consequentia. Prudentia idem cum virtute
morali objectum habet. E. est virtus moralis. Idem enim cum
eadem objectum habere potest sed alio atq; aliò respectu: Sicut di-
verse disciplina v. g. Theologia, Medicina, Physica, Ethica, Poli-
tica circa idem objectum, nempe Hominem versari possunt, sed
sub diverso considerandi modō, qui objectum formale constituit.
Aliter enim Theologia, aliter Medicina, aliter Physica, aliter
Ethica, aliter Politica hominem considerat. Quis ergo dixe-
rit: Theologia & Medicina idem habent objectum. E. Theo-
logia est Medicina, & vice versa &c. Eadem est Prudentia & vir-
tutis moralis conditio. Licet enim res agenda uniuersaque obje-
ctam sit: aliter tamen prudentia, aliter virtus moralis circa
illam versatur, nempe prudentia rem agendam, ut est verum,

virtutis moralis autem eandem ut est bonum quid, respicit. Illa vero non scilicet intellectus, hoc bonum scilicet voluntatis opus est. Priori modo circa omnium virtutum moralium objecta versatur circumstantias ponderando, & media ad exercitium necessaria examinando. Hinc & omnium virtutum moralium norma & directrix dicitur. Quod deinceps Kekermannus Prudentiam hoc nomine moralem dicere conatur, quia perficit voluntatem & appetitum, ratio itidem est inconsequens. Nam perfectio mentis virtus practica intellectum practicum in ordine ad verum practicum ita, ut intellectus voluntati verum practicum ostendere possit, & ostendat, quod ubi facit, voluntas secundum verum hoc agit, atque ita in bonum, ut loquuntur, agibile tendit.

§. 11.

Fixum ergo firmumque manet, quod *Prudentia* non sit habitus ex parte moralis, & ex parte intellectualis, sed tantum intellectualis, ut comprobatum ivimus.

§. 12.

Notanter autem in definitione *habitui* particula *verus* additur, per quam ab *opinione* distinguitur, quia *prudentia* etiam *de veris*, sed *opinio de falsis* quoque esse potest. Per eandem etiam discernitur à *dispositione*, quae est aliquid imperfecti, & rudimentum saltim perfectæ qualitatis.

§. 13.

A genere *Prudentia* transimus ad ejus differentiam. Hæc autem à causis desumitur, inter quas notari meretur 1.) *causa efficiens*, que vel *universalis* sive *remota*, vel *propinquas*, vel *proxima* est. *Remota* seu *universalis* (est *natura* quæ *naturans*, quæ *naturata*, juxta sententiam nonnullorum, quæ tamen cum grano salis est accipienda) *Naturans Deus* est, qui sicut omnium bonorum autor & largitor est: ita etiam *Prudentia* ab eo sicut trahit originem. Is enim bonam corporis temperiem, & dispositionem ad virtutem hanc necessariam largitur, mentesque hominum ejusdem amore inflamat. Quod etiam Ethnici in Cimmeriâ Vandolorum nocte palpantes agnoverunt, unde Seneca dicit, bonum verum à Deo esse, & nullam sine Deo mentem

MANUSCRIPT

inente in bonam esse. Et Plato in Menone: δολα μηδε, quo-
dam fato homini obvenire prudentiam asserit. Naturanatura-
ra est η φύσις, seu bona indoles, quæ tam animi, quam corporis
constitutionem respicit: animi, ratione intellectus practici, in
quo synteresis & fidelis conservatio universalium principiorum
ac regularum de discrimine honestorum ac turpium inscripta-
rum facit, ut attendat honestas actiones, easque dirigat ad
certas regulas rectæ rationis in naturā adhuc reliquias Corporis,
ratione temperamenti, quod est medium inter calidum & frigi-
dum, inter humidum & siccum, atramque bilem bene castiga-
tam habet, quod ad perturbationum excessus non est proclive.
Vix enim prudens dici meretur, qui levissimā quavis re ruit
præceps in iram, vide Wendel. Phil. Moral & Piccol. Phil. de
Mor. gradu 5. cap. 26. causa propinqua est τακτικα s. disciplina,
hæc salutares regulas, quæ multum ad Prudentiam acquirende
dam faciunt, nobis instillat, in primis autem exempla modos
que prudentiæ exercitæ & exercendæ suggerit, ut mens nostra
eadem velut Helicen & Cynosuram respiciat, in primis autem
alieno periculō edocta mercari cautiūs, rerumque suarum sa-
tagere attentius discat. Nam feliciter is sapit, qui periculo ali-
eno sapit, ait Comicus in Mercat. act. 3 sc. 7. & Poëta succinit:
felix, quem faciunt aliena pericula cautum. Atque hoc ipsum
etiam veneranda antiquitas non nescivit, hinc Historiarum tam
necessitatem, quam utilitatem in tantum commendavit. Quid
memorem Philosophorum Deum Aristotelem, qui Alexandrum
admonebat, ut prædecessorum acta ad memoriam redu-
ceret. Dicebat enim: annales Patrum discute, inde poteris
bona exempla extrahere, quia acta præterita dant certum docu-
mentum in futuris. Quid referam Sallustium, qui ex iis negotiis,
ait, quæ ingenio exerceniur, in primis magnus ui est rerum gesta-
rum memoria. Nihil dico de Dionisio, qui Historiam ἀρχῶν
Θερμίστων καὶ οὐ Φίλιον appellat. Taceo Polybium, qui dicit:
μηδεμία ἐποιοτέρη τοῖς αὐτοῖς διόρθωσις τῆς περιγέγενην μέ-
τρου παιδεῖσιν συμβιβάντις. Sicco pede prætero Terentianum illum-
senem, qui ad filium in vitas hominum, inquit, cœn in speculum in-
spiciamus, & ex alio sumamus exemplum nobis, Annon etiā Vives

libr. 5.

libr. 5. de tract. discipl. liberè edifferit: *historia si ad sit, ex pueris*
facit senes, si non absit, ex sensibus pueros. Hi omnes Historiarum
& utilitatem & necessitatem uno ore asserunt. Sicut autem
nuda historiarum cogitio non sufficit, nisi *experientia ususque*
proprius accedit, ita vir prudens, postquam mentem suam suffi-
cienti præceptorum & exemplorum farragine instruxit, eadem
etiam ad praxin usumque dirigit, qui demum *usus causam pro-*
ximam prudentiae constituit. Hoc enim proximè acquiritur
Habitus. Hinc Cicero libr. I, Offic. *Nec Medici, nec Oratores*
nec Imperatores, quamvis artis precepta preceperunt, quicquam
magnâ laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt. Et
vir ille prudens consentit, cùm ait: *Scientia quis usus esse potest,*
nisi ea agamus, in quibus prodest scientia. *Quid enim Medico*
cum Scientiâ, nisi ex prescripto ejus rectè valeat? *quid Phidias*
cum arte suâ, nisi ebori eam admoveat & auro. Non aberrat Plinius,
libro I. Ep. 20. *egregius magister est usus.* Tres ergò ut
percepimus, causæ ad prudentiam propugnandam concurrunt,
natura scil. doctrina, & experientia seu usus, quare *nm ista nos*
efficit doctrinæ capaces, illa participes, hac expeditos & habiles:
ista incipit, illa dirigit, hac perficit, & absolvit. Φύσις ἀνευ μαθή-
σιως τυΦλὸν, η δὲ μάθησις δίχα φύσεως ἐλέγεται, η δὲ ἀσκησις
χωρὶς αὐτοῦ ἀτέλεται. id est natura absque doctrina cœcum, sed
doctrina absque naturâ deficiens. *Verum Exercitium absque*
ambabus imperfectum. Plutarch. lib. τετραδ. αγωγ.

§. 14.

Cæterū præter enumeratas has causas Philosophi alias
quoque, quas *administras & comites Prudentia* dicunt, nume-
rare solent, ut sunt: *bona consultatio, sagacitas, & sententia.* *Bona*
consultatio est *facilitas, quâ finem prudentiae, qui est summum*
bonum & honestas, per media licita & honesta, tunc opportuna &
tempestiva asequi studemus. *Sagacitas autem seu perspicacitas*
est facultas, rectè percipiendi ea, circa quæ prudentia versatur.
Denique *sententia* dicitur esse ea, *quâ vir bonus & equus de sis,*
in quibus Lex ob universalitem suam deficit, rectè sentit & indicat.
Hanc causarum trigam pluribus diducere, nec instituti nostri
ratio, nec pagellarum angustiæ ferunt. Lectorem ergò beni-
volum

volum ad Piccolominei Phil. de Mor. & Heideri Phil. Mor. de
ducimus, ubi fusiūs & uberiūs explicantur. Nos jam cursum
dirigimus ad causam materialem.

§. 15.

Materiam propriè dictam Prudentia ut accidens non
agnoscit, ejus autem loco est materia tūm in quā, vel subjectum,
tūm circa quam vel objectum; Materia in quā ejus vel subjectum
quod quidem est homo, quippe qui etiam à prudentiā denominatur
natur prudens: in hæsis verò & proximum est anima. Siquidem in anima habitus hic propriè residet, Materia circa quam
vel objectiva sunt τὰ πραγμάτια, agibilia i.e. τὰ ἀνθεπίωντα εἰς Φ
ύσιν πραγμάτια, cæs humaræ, quæ sunt in potestate nostrâ, ut ge-
rantur. Quibus excluduntur (1.) αἰδούτα, impossibilia. De
his enim, cùm fieri non possint, deliberare stultum est. (2.) τὰ
αἰδία, res æternæ. Hæc enim in potestate nostrâ non sunt, ut a-
ctioni subjici possint. (3.) τὰ ἐν κυρήσει, ea, quæ in motu sunt.
Hæc enim semper eodem modō sunt, quacunque etiam ex
causâ. Hinc de iisdem parili ratione sterilis consultatio, cum
nobis ad πρᾶξιν non subjiciantur. (4.) τὰ δύναται τύχης, ea que
fortuitò sunt. Nam consilium intellectus de fortuitis eveni-
tibus nihil certi determinare potest. (5.) τὰ αἱ θεωπίνα πάντα,
omnes res humanae. Istarum enim nonnullæ cùm per nos non
possint fieri, temerè consultationi nostræ subjicientur, (6.) τὸ
τέλος, finis. Hic enim ut certus in omni deliberatione pro-
ponitur, & ad illum contendendum, eumque acquirendum
esse, extra dubitationis aleam est. (7.) τὰ μαθηταὶ ὁστικά,
res singulares, que sensibus ipsis obvia sunt. Illæ enim cùm per
sensus dijudicari possint, operosam consultationem non desi-
derant. De contingentibus ergo tantum, quæ in nostra sunt po-
testate, Prudentia deliberationem instituit, ita ut eadem agere,
aut intermittere possit, teste Plutarchi lib. de Virt. Mor. quan-
do Φρόνησιν dicit esse virtutem ποιητικὴν ἐπισκοπῆσσαν μὴ
προτίτα.

§. 16.

Hic autem probè notandum est, quod προντία seu
πραγμάτια, agibilia & res illæ non sint uniusmodi, ut circa hanc vel

B

illam

illam numero rem Prudentia præcisè versetur, sicut ambitius aliquis de dignitatis fastigio obtinendo, exercitatus miles de bello suscipiendo & ex voto finiendo, peritus Avicenna de valitudine tuendâ, dives Euclio de divitiis corradendis media præscribere possunt, sed quæ generatim toti societati ad vitam rectè degendam conferunt, universè deliberauit, l. 6. Ethic. 5. Nam non solum nobis nati sumus, ortusq; nostri partem Patriæ, partem Parentes, partem amici sibi vendicant, edicente Cicerone lib. 1. Offic. Hinc Magirus c. 5. Ethic. 6. Prudentiae materiam non esse unam aliquam tantum rem, appositè docuit. Nam si vir prudens omnia, quæcunque ad vitam bene vivendam faciunt, si. ve seipsum, sive secum alios quoque concernant, universè considerat, utique certum & determinatum objectum non respicit. Et per hoc etiam prudentia distinguitur à virtutibus moralibus particularibus: quippe quarum unaquæque certum & determinatum objectum habet, v. c. liberalitas tantum circa *μηγὰ τὰ Χειρά*, veritas tantum circa verum, urbanitas tantum circa jocos & sales versatur. Sic autem cum prudentia se res non habet, sed quæ unaquæque virtus in specie considerat, id omne Prudentia generatim respicit. Quomodo vero Prudentia circa virtutes mōrales versetur, Plutarchus in Lib. de virt. M. exponit: *circa bonum* inquiens, *prudentia quadrupliciter se gerit, cùm aut adipiscitur bona, aut tuetur, aut adauget, aut prudenter utitur,*

§. 17.

Forma vel potius formalis ratio Prudentiae exprimitur ab Aristotele in illis verbis, cùm ait: *Prudentiam esse habitum actuum cum rectâ ratione.* Cùm ergò dicitur, habitum *actuum* esse prudentiam, hoc innuitur, cum esse tales habitum, qui præter hoc, quod verum dicat, etiam alicujus operationis per se sit directivus, seu qui circa verum homini præcipiat & præscribat, quid illi bonum adeoque faciendum, quid contra malum adeoque fugiendum sit. Quòd non tantum à cæteris habitibus theoreticis, *scientia, intelligentia, Sapientia*, qui absolute verum dicunt, & in nudâ veritatis contemplatione consistunt, sed etiam ab Arte, cui alias similima, quæ est habitus

cum

cum rectâ ratione effectivus, & per actus exteriores se exerit;
accuratè distinguitur.

§. 18.

Non autem simpliciter dicitur, Prudentiam esse habitum activum, sed additur, eam esse habitum μετὰ λόγου, cum rectâ ratione, i. e. cum iudicio sane, integro, legique naturæ conformi. Est enim recta ratio nihil aliud, quam rectum de vita hæc judicium, idq; ex ipsâ Lege naturæ depromium. Ex quo facile datur intelligi, mentiri saltem prudentiæ nomen astutiam & calliditatem, quam hodiè κατ' εξοχὴν prudentiam politicam vocant. Hæc enim cùm rectæ rationis, utijam suprà monuimus, & honestatis principiis è diametro aduersetur, Satanica potius prudentia, meraque malitia dicenda yenit, *Nemo enim prudens est, qui Deum non agnoscit*, inquit D. Ambrosius. Et Tullis Lib. I. Offic. ait. *torius in iustitia nulla est capitalior, quam eorum, qui tūm, cùm maximè fallunt, id agunt, ut viri boni esse videantur.* Nec difficulter ex hoc cognoscitur, prudentiam, cùm salutatur habitus activus cùm rectâ ratione, distingui non tantum ab habitibus semper falsis, ceu sunt: *error, ac hæresis*: sed & à dubiis, qui non nunquam falsitati sunt expositi, ut sunt: *opinio & suspicio*. Cùm enim prudentia cum rectâ ratione agat, hæc autem datum iuris divinæ & naturæ sequatur, minus in hæresin & errorem prolabitur, aut opinione & suspicione ducitur. Ut verò prudentia sarta tectaque conservetur, in primis temperantia curæ & cordi esse debet. Hæc enim *sensus*, qui mentem sæpè turbant, moderatur: hæc *affectibus immoderatis*, qui *ingenio nocere solent*, frenum injicit: hæc *voluptates judicium enervantes*, opprimit. Quò sine dubio philosophus digitum intendit, quando *temperantiam σωφροσύνην*, quasi *σώζον τὸ Φεγύνων*, prudentia conservatricem appellat.

§. 19.

Occurrit tandem finis in αἰτιολογίᾳ, qui est vel *cui* vel *cujus*. Finis *cui* est *homo*. Hominis enim bono Prudentia acquiritur. Finis *cujus* est *l. intermedius*, vel *ultimus*. *Intermedius* est intellectum perficere & exornare, ut in operationibus suis eò felicius & expeditius procedat. *Ultimus* autem est *honestas*

nestas, ad quam omnes omnium virtutum actus collineare tendentur. Unde Cicerol. 3. de fin. ait. quicquid prater id, quod honestum sit, experendum esse duxeris, in que bonis numeraveris, & honestum ipsum quasi virtutis lumen extinxeris, & virtutem penitus verteris.

§. 20°

Exposita per Definitionem ejusque resolutionem Prudentiae essentiā, ad ejus divisionem accingimur. Dividitur autem ea communiter in istam, quae simpliciter talis est, & eam, quae secundum quid talis est.

§. 21.

Prudentia simpliciter talis hæc dicitur, quâ homo sibi ipsi de consecutione summi boni prospicit. Quò tendunt vulgata sermonem proverbia: caritas à seipso incipit: odi sapientem, qui si binon sapit: illud semper memento, qui sibi ipsi sapiens esse nequir, nequaquam sapit: omnes sibi melius esse malunt, quam alteri: tunica pallio proprior: genus surâ proprius. Hanc circa Prudentiam aureum illud Senecæ præceptum commendant, l.l. Benef. si prudens fuerit animatus, tribus temporibus dispensetur: præterita cogita, præsentia ordina, futura provide. Nam qui nihil de præteritis cogitat, vitam perdit, qui nihil de futuris præmeditatur in omnia incansus incidit.

§. 22.

Prudentia secundum quid ordinatur ad homines in eadem societate viventes, & dicitur esse vel Politica, vel Oeconomica. Politica dicitur esse ea, qua Reip. salutem querit: Oeconomicam dicunt, quâ homo recte consulit & prospicit de ita, quæ familiæ sunt necessaria. In hâc Cato ad miraculum enitiisse fertur. Uxor enim, teste Plutarcho duxit, quæ magis antiquitate generis polluit, quam divitiis; auctus filio semper ipse adsuit, quando lavaretur infans & fasciis involveretur; filium ipse docuit literas; à verborum turpitudine præsente puero sic temperavit, quasi virginibus Vestalibus arbitris locuturus esset; nec cum eō lavit unquam; ut in tutò fortunas suas collocaret, omnes paludes, lacus, aquas calidas, loca fullonibus apta, prædia, quæ pascua haberent, & sylvas nativas paravit, quibus ne ipse quidem

dem Jupiter nocere posset, &c. Plura ap. *Plut.* si lubet, evolvās.
De re rusticā Catonis hæ regulæ circumferuntur. Primum ne
cupide emas; quod malè emum, semper pœnitit; agricola non de-
bet esse emax, sed vendax; malus ager, cum quō luctatur Dominus;
frons Domini plus prodest, quam occipitum.

Atque sic prudentiam dividere conservaverunt: verum e-
nīm verò rem ipsam pensiculatiūs cogitantes, hanc potius di-
stinctionem, quam veram & realem divisionem esse, deprehen-
dimus. Nam *Prudentia* simpliciter talis, à *prudentia* secundum
quid tali, quo ad rem hanc quaquam differt, verum simpliciter u-
num cum ipsa idemque est, sicut *prudentia nautica*, quā nauta ve-
hit seipsum, & secum alios, Simpliciter unum idemque est: est itaq;
tantum diversus unus ejusdemque *Prudentiae* respectus ad diver-
sa, qui non est sufficiens ad constituendam veram divisionem fun-
damētum, ut Excellentissimus *Geozimus Moral. P. P.* famigera-
tissimus in Lectionibus publicis ostendit. Dividitur asitem po-
riūs *Prudentia*, ut ejusdem verba denuò mea facere liceat, in
tres partes quasi integrantes, nimirum in prudentiam *Legislato-*
riam, *Consultatoriam*, atque *Judicatoriam*. Dicò: quasi inte-
grantes: est enim analogia quæpiam inter prudētiām atque has sua
as partes ac inter totum integratē & partes integrales, que in hoc
consistit, quod sicuti totum integratē constat quantitate suarum
partium, ita prudentia constat numero harum partium ut una ip-
sarum absente prudentia talis amplius non sit, neque hoc nomine
dicenda. Hæc ille.

§. 23.

Prudentia Legislatoria est, quæ necessarias & salutares ferre
Leges, quibus finis toti societati praefixus in societatem introducō
possit. Hæc *Prudentia* D. Thomæ *Regia* dicitur, quia in Re-
gum Potestate est, Leges ferre. Philosopho verit nomine *ar-
chitektonica*, formam enim gubernandi prescribit, totamque
societatem velut architectus in extruendā domo dirigit, & or-
dinat. Principium, ex quō prudentia *ropoq̄ntikή* Leges dedu-
cit, sunt *Lex divina*, & *naturalis*; à quarum vel utraque vel al-
terutrā illarum accersantur, necesse est.

§. 24.

Prudentia consultatoria alias dicitur & senatoria, est, quae deliberat de futuris Reip. negotiis. Hæc ipsa quantum utilitatis in universam societatem refundat, Sallustius in oratione ad Cæs. de Rep. ord. edidit: *ego, inquiens comperi, omnia regna, civitates, nationes, usque eo prosperum habuisse imperium, dum apud eos vera consilia & bona valuerunt.* In capiendis autem consiliis Heiderus & Wendelinus seqq. requirunt: 1.) ut Legi divinae respondeant, nec utilitatem honesto, sed honestum utilitati preferant. Nam ad Garamantes & Indos releganda est astutia ista Machiavellica, quæ nullam viam non rectam putat, dum modò sit utilis, nec calumniis, mendaciis, perfidiâ, proditione, ac perjuriis abstinet, si sceleri sit paratum pretium, aut præmium.

(2.) *Ut sint lenta & circumflexa, sed festinetur eorum exercitio.* Quod Aristoteles probat 6. Ethic. c. 9. δει πράττειν ταχὺ τα βραχυγένη, βραχίνες δὲ βραχέως: cito facienda sunt, de quibus consultatur, sed lente consultandum. Quod & Sallustius bell. Jug. confirmat: priusquam incipias, consulto, & ubi consulueris, maturè factò opus est. Quibus etiam tritum illud suum confert calculum: sis in consiliis cochlea, in factis aquila.

(3.) *Ut omni careant affectu vehementiori.* Nam non facile animus verum prævideret, ubi affectus officiunt, Sallust. in Catil.

(4.) *Ut sint moderata.* Etenim consilia calida & audacia primâ specie leta sunt, tractatu dura, eventu tristia, Plin.

(5.) *Ut silentio tegantur.* Nam taciturnitas optimum & tutissimum est reipublicæ administranda virum, teste Valerio Max. l. 2, c. 2. Et vera vox Curtii est i. 4. res magna sustineri ab eo non possunt, cui tacere grave est. Quod ipsum Persas non latuit, hinc neminem in consiliorum societatem accipiebat, nisi quem taciturnitas & fidelitas commendarent. Quid? quod Ægyptius Lex erat, linguam ei absindere, qui arcana Reipublicæ detexisset. Nec Romani hæc in remitiores erant: quippe qui tale hominum genus rogo multarunt, quamvis (ut loquitur Hier. Drexelius) supervacanea videri potuerit hæc Lex apud eos, quorum curiam sic clauerat silentium, ut, non dicam,

dicam, unum^o, sed neminem audivisse crederes quod tām multorum auribus fuerat commissum. Notum est hāc in re Cæciliī Metelli dicterium : *tunicam meam exuēt*, dicebat, *si eam confituum mūm scire existimarem*.

(6.) Denique ne nimis arguta sint, & exquisita. Non enim quid animis nos conspiciamus, sed quid fiat in communī vita attendendum.

Enītuit hāc in Prudentiā præ ceteris Themistocles, sumimus ille Atheniensium Dux, de quo Cornelius Nepos memoriæ prodidit, quod nullares major sine co gesta fuerit celeriterque quae opus essent, repérerit: neque minus in rebus gerendis, quam excogitandis promptus fuerit: quod & de instantibus verissimè judicaverit, & de futuris calidissimè conjecerit.

§. 25.

Judiciaria est, quæ recte judicat, quomodo actiones sint, vel non sint consentaneæ Legibus, quibusve præmiis aut poenis dignæ. Si itaque actiones hominum evagantur aliquando & instar recalcitrantis equi præscriptis legibus obturbent, hæc ipsa prudentia iustis poenis in officii gyrum reducendas, si autem officium suum faciant, dignis præmiis afficiendas esse judicat. Oportet autem prudentem judicem in primis tria attendere, (1.) ut amore iustitiae judicium obeat. Illi vero cum ḏωρ-Φayia & προτωπληντια relunctentur, easdem cordatus Judex ut binas nocentissimas sorores cane pejus & angue fugere debet. (2.) ut autoritate publicâ judicium exerceat. Si enim id faciat optimo quidem animo, sed autoritate judicandi non munitus, judicium saltim usurpatum dicitur. (3.) ut secundum etiam rationem legemque judicet, si enim amore iustitiae, & autoritate publicâ judicet, nec tamen certas rationes, sed vanas saltim suspiciones in iudicando sequatur, judicium temerarium quod obeat, in aprico est, confer Hornei. l. 4 c. 4. §. 5.

§. 26.

Sed ut portum tandem incipiamus ideo breviter etiam opposita Prudentiæ, ut sunt *versutia* & *stultitia*, expiscemur.

§. 27.

Versutia dicitur esse *habitus cum corrupta ratione aelivus*,
circus

circa ea, quæ homini simpliciter bona vel mala sunt. Hanc de-
scriptionem explicare nolumus, quippe quæ ex prudentiæ de-
finitione jam ad oculum patet.

§. 28. *Stultitia* de scribitur, quod sit *habitus non rectâ seu
corruptâ cù ratione activus circa ea, quæ homini bona sunt & ma-
la.* Hac olim infames fuere *Thraeces*, quorū tanta fertur vec-
dia, ut ultra quatuor numerare non potuerint; cum viderent,
Ducem suum plurimas sc̄alas fabricare, quibus minabatur, se
ad Junonem ascensurum, illosque accusaturum, metu percal-
fi ea, quæ imperabat fecerunt, *Theat Zwing.* Talis etiam Achæ-
us fuit, Callicōn cognomento, qui fistile vas pulvinaris loco
capiti supponebat. Verūm quia duritie illius offendebatur,
paleis implevit, ut mollius haberet cubile, *Eustath. odyss.* Ta-
lis & iste fuit, qui cùm noctu morderetur à pulicibus, cande-
lam extinxit, putans ab iis se amplius videri non posse, refe-
rente Gilbert. Cogn. l. i. Narr. Plura exempla congesit *Hei-
derus* in Phil M. p. 2. quem si lubet, evolvās. Nobis hæc plu-
ribus persequi non licet, manum ergo de tabula. DEO Ter
O. M. cuius alma prudentia mentis nostræ cymbulam in hujus
mundi vasto & procelloso pelago benignè gu-
bernare dignetur.

SIT GLORIA SEMPER,

Alacris, expediti & Eruditi Ingenii

VIRO. JUVENI

DN. JOHANNI TOBIÆ J. Hoff/

Phil. & SS. Theol. Cultori Perstrenuo,

*Dn. Auditori, Fautori & Amico suo valde dilecto
S.*

TU Prudens prudenter agis, dum discutis ore
Virtutem, quæ Te damna cavere docet.

Boni Omnis ergo apposuit

*M. Johannes Christophorus Hundis,
hagen/Fac. Phil. Adjunctus.*

Haud eius

ΕΠΙΛΟΓΙΑΝ γέρεως καλλισου ἐφάδιον είναι,
Φησὶ Σοφῶν ἄρχων αὐτὸς Ἀριστοτέλης.
Οὔτως αἱ φρένικας πτυχῆς κνεφάλια πέντε,
Πάντα λίθους οἰστος εἰς τὸ μαθεῖν Σοφίαν.
Τὴν ἀρετὴν σύγαθην μελετήσεις ἔνπιμε φίλε,
Ησ καρπὸς ψυχὴν καὶ φόρδερος σώματος φίλη
Βέλπον ἀργύρος δείκνυς καιμάλιον ἄρπι,
Θηλαρέος γὰρ πᾶς δέ τι φρένης αἰσ.

Δύτη τῶν πόλεων τηρήσει τὰς πολιτείας
· Ανθέψης τάυτης ἔυθετα πάντα δοκεῖ.

Πρωτεύσεις τάυτη, καὶ σέμιατα δάφνινα λάψη
παρφεγμένης φέμης Λοὶ τόπε δόξα μένει.

Hæc ex singulari amore & benevolentia erga Per-
Eximum atque Præstantissimum Dn. Respō-
dentem, amicum indissolubili amicitia vincu-
lo sibi devinctum adjiciebat

Johannes Burchardus Griesinger
Hannoviensis.

Nas hat dich werther Freund / doch können so bewegen
Das du mit grosser Müh dich an die Saal begeben?
Und nun verlassen ganz den weitberühmten Rhein
An dessen Strand ja die besten Früchte seist.

Es wundert mich das du nicht hoch hast wollen schäzen
Den süßen Wein des Rheins / und dein Gemüth ergehen
Mit dessen liebigkeit / ja was sonst mit sich bringt
Des Landes süsse Frucht / die man allhie nicht find.

Weil du nun aber hast gar recht bey dir erwogen
Der Wollust Eitelkeit / wo durch viel sind betrogen
Ist von dir bald gesucht dich schöne Musen-Haus/
Darinnen Pallas wohnt / und nimmer weicht aus.

Hs

Hie ist der Mäusen Berg wot auff Apollo steht
Hie ist der Rechte Weg so zu der Tugend gehet /
Den hastu nuhn erwehlt o Freund zu steigen auff
Durch steten Fleiß und Müh in deinem Lebens lauff.
Wohlan iehzt hör ich dich Im Löff Minervæ loben
Die Klugheit/ so da viel auf Niedrigkeit erhoben/
Der Himmel wolle auch hiermit begnaden dich
Und Erhönen mit der Erohn der Ehren ewiglich.

Dieses wenige / doch wohlgemeinte satze seinem Ge-
träuen Freund uud Contubernali, Johanni To-
bize Im Hoff zu beharrlichen Andercken und be-
zeugung wahrer Freundschaft Glückwünschent.

Johannes Henricus Finck.

Literatissimo Dn. Respondenti
PRudenter vincis; doctum Prudentia firmat
Te, & laudem Prudens præbet, Amice, Tibi
Grat:
Georg-Fridericus Pezelius.

Qui præclararum virtutum fulgure fulgent,
Hi radios gaudent spargere sape suos.
Sic quoq; tu multis splendens virtutibus, ergo
Præcipuum laudas, quæ caput omne tenet.
Fræripit hæc virtus palmam PRUDENTIA cunctis.
Porrigit hæc sertum, dulcis Amice cape.
Paucula hæc Per-Eximio Dn. Respondenti, Amico
suo æternum colendo adponere voluit debuit
Johannes Henricus Griesinger.

Datum der Entleihung bitte hier einstempeln!

10. Nov. 1999

SLUB DRESDEN

3 0363097

Philos. C. 76.

